

Emma Goldman i la guerra d'Espanya, per Maria Cruz Santos Santos

Maria Cruz Santos Santos, historiadora

El contingut d'aquest article es basa en la correspondència d'Emma Goldman que es troba dipositada al IISG d'Amsterdam. La recerca ha estat possible gràcies a dos ajuts del Departament de Presidència.

El 1936 el feixisme s'havia instal·lat a bona part de l'Europa central i oriental. Al món s'estenia el sentiment de què una nova guerra mundial era inevitable i per això no és gens estrany que, quan els generals encapçalats per Sanjurjo i Mola, s'aixecaren contra la IIa República espanyola, molts van veure que aquest era el primer lloc on el feixisme havia de ser derrotat i dintre de l'esquerra europea es fes evident que havien de venir a defensar els seus ideals a les terres espanyoles.

Com es ven sabut a Catalunya i a Barcelona en particular, la jornada del 19 de juliol va tenir com a resultat que el poder passés a mans de la classe obrera i, especialment a les forces anarquistes. L'anarquisme mundial va creure que el comunisme llibertari es faria per fi realitat. La il·lusió de veure la revolució tant de temps desitjada, va atreure noms importants del món sindical i llibertari, entre ells ens fixem en el d'Emma Goldman. No cal insistir en el prestigi de l'Emma Goldman entre els anarquistes i el món obrer de la primera meitat del segle XX, russa de naixement, emigrarà amb la seva família als Estats Units on entra en contacte amb l'anarquisme i, a partir d'aquest moment esdevindrà una de les seves més fermes divulgadores. Amb l'Alexandre Berkman formarà un tàndem inseparable, viuran junts l'experiència de la Revolució russa i tots dos marxaran decebuts. De formació autodidacta, principalment viurà de donar conferències sobre literatura. L'Emma Goldman farà tres viatges a Espanya durant la guerra. El primer el setembre de 1936, comptava ja 67 anys però tot i així volia incorporar-se a les columnes del front d'Aragó. La CNT i la Generalitat van considerar més oportú que treballés en els serveis de propaganda a favor de la República. Tots dos organismes la van enviar com a representant seva a Anglaterra.

A Anglaterra ja hi havia una oficina en representació de la Generalitat creada abans del nomenament de l'Emma Goldman, però l'encarregat de la mateixa, Stewart, sembla que es va quedar amb diners i calia canviar de responsables, a més a més de l'Emma Goldman figurava com a representant una persona anomenada Darling (de tots dos hem trobat partides a la comptabilitat del Comissariat de Propaganda en les que consten quantitats que els hi foren entregades). Les funcions que havia de desenvolupar i els objectius a assolir no van estar clars en cap moment. El nomenament semblava correspondre a una decisió de conveniència dictada per l'hegemonia en el poder que tenia en aquell moment el Comitè de Milícies i el pes decisiu dels anarquistes dins d'aquest organisme, més que a una autèntica intenció de servir-se del prestigi d'Emma Goldman per reforçar la presència de la República i de la Generalitat en el món britànic. Les competències sembla que les compartia amb Darling, sense que en cap moment hi hagués una diferenciació entre les tasques de l'un i de l'altre. Passats uns mesos, i farta d'aquesta indefinició, l'Emma Goldman renuncià i va quedar-se únicament com a representant de la CNT. La reacció de la Generalitat a la seva dimissió no ens consta però els temps havien canviat, el Comitè de Milícies i els anarquistes havien perdut el pes que tenien les primeres setmanes de la guerra i no sembla que suposés cap inconvenient pel govern català.

Les oficines exteriors de la CNT depenien en última instància de l'Oficina de Propaganda amb seu a Barcelona. Aquesta oficina estava dirigida, primer, per l'Augustin Souchy, el qual fou la persona que contactaria amb l'Emma Goldman. En un principi en Souchy només li demana consell sobre alguna persona que dominés l'anglès i fos a la vegada, d'idees anarquistes o, almenys, propera a les mateixes, per fer-se càrrec del Butlletí en anglès. D'aquí passà a demanar-li consell sobre qui estaria disposat a representar la CNT a Anglaterra i sembla que l'Emma Goldman es va oferir ella mateixa. La proposta de

la Goldman fou molt ben rebuda i aleshores se li demanà que vingui a Espanya abans de fer-se càrrec de les seves responsabilitats a Gran Bretanya, i així ho farà.

Quan Souchy deixi l'Oficina de Propaganda, passarà les seves funcions a un altre estranger, Martin Gudell, anarquista lituà. Tanmateix totes les oficines d'aquesta mena havien de dirigir-se a l'Oficina de París que van portar successivament, Nemesio Gálves i Manel Mascarell. Per les seves mans passaven tant els diners com el material que s'enviava, així com la correspondència que es dirigia a Espanya. En el cas de la correspondència, la raó que es donava era poder evitar el control i la censura a què estava sotmesa la correspondència habitual, però la censura es podia evitar també enviant les cartes per avió, encara que el preu era bastant superior. Tot i això l'Emma Goldman esquivarà freqüentment la ruta de París enviant les seves lletres per avió, dirigint-se directament a Mariano Vázquez i Pedro Herrera o Martí Gudell, o aprofitant el viatge de companys que venien a Espanya per enviar les seves comunicacions, molesta en veure el temps que trigaven a arribar pels conductes habilitats per la CNT. Per altra banda cal saber que, en el cas de que s'hagués d'aprovar qualsevol assumpte relatiu als diners, eren el dos Secretaris generals, el de la CNT i el de la FAI, els qui havien de donar el seu vistiplau.

Anglaterra no era un lloc còmode. Durant el conflicte no va tenir una actitud de gaire simpatia cap als interessos republicans. El mateix ambaixador de la República, acabat de nomenar, Pablo de Azcárate, tindrà moltes dificultats per ser rebut per personatges polítics com Churchill. La revolució llibertària de Barcelona, els assassinats de religiosos magnificats per la premsa britànica, provocaran un rebuig difícilment superat per l'opinió britànica que culparà de tot el desgavell als anarquistes sense que ells, tot s'ha de dir, fessin molts esforços per distanciar-se d'aquests esdeveniments que tant els perjudicaven davant de gran part de l'opinió pública internacional. Hi havia altres raons de més pes que inclinaven la balança en contra de la República, l'amenaça de col·lectivitzar les empreses, un dels objectius més importants dels anarquistes i que afectava importants interessos econòmics de la Gran Bretanya a la península ibèrica. Encara que el Secretari del Foreign Office el 1936, Eden, mostrà la seva simpatia per la causa republicana, no fou aquesta la tònica general, si bé la seva condició de potència democràtica obligà al govern britànic a adoptar una posició oficialment contrària a Franco i els seus aliats, Alemanya i Itàlia.

Per tant la tasca encomanada a la Goldman no era gens fàcil. A més a més l'anarquisme mai tingué una gran presència a Gran Bretanya i per tant els col·laboradors no anaven a ser nombrosos. El mateix Partit Laborista es mostrarà contrari a qualsevol cooperació amb les iniciatives de l'Emma Goldman, però no ho serà amb les iniciatives dels comunistes, malgrat que tampoc el comunisme arribarà a tenir un número important de seguidors al Regne Unit.

Des de finals de 1936 més d'una veu es feia sentir reclamant l'enquadrament de les columnes milicianes en un exèrcit regular. Tant el PCE com el PSUC defensaren aferrissadament aquesta decisió. Al començament de 1937 va iniciar-se la formació del nou exèrcit republicà al mateix temps que el poder real dels Comitès de Milícies anava decreixent i la influència dels comunistes en les decisions polítiques augmentava. Aleshores tant l'Emma Goldman com bona part dels anarquistes europeus, veurien la repetició de la història de la Revolució bolxevic, on passaren de protagonistes en les jornades d'octubre, a enemics a silenciar. Els fets del 3 de maig semblaven donar-los la raó. Emma Goldman recollia la inquietud que li arribava des de París i altres indrets, quan interpel·lava a Marianet, Secretari General de la CNT, i a Pedro Herrera, Secretari General de la FAI, sobre la seva actitud i la dels aleshores ministres, Federica Montseny i Joan García Oliver, cridant a la calma i a la fi de la violència sense demanar comptes per les víctimes anarquistes (molts militants de base foren empresonats. El seu número fou superior als militants del POUM) i especialment els assassinats de Camilo Berneri i l'anarquista italià que l'acompanyava, Francisco Barbieri.

Camilo Berneri era un professor de filosofia anarquista de gran pes intel·lectual en el món llibertari. Havia hagut d'exiliar-se fugint de la Itàlia de Mussolini i havia vingut a Barcelona on desenvolupava una intensa activitat, després d'haver estat lluitant al front. Publicava un periòdic en italià, *Guerra di classe*, i acabava

d'escriure una "Carta abierta a Federica Montseny", a la qual acusava a la ministra i a la cúpula anarquista d'estar desviant-se de la revolució de juliol i fent marxa enrere davant els comunistes, un escrit que fou molt valorat pels anarquistes europeus. Els anarquistes russos exiliats no trobaven cap justificació per aquesta actuació i més quan setmanes després els secretaris generals compartien presidència amb els dirigents comunistes en un homenatge a la Unió Soviètica.

Aquesta por a la preponderància comunista es manifestarà també en les moltes vegades que l'Emma Goldman es queixarà a la seva correspondència tant amb altres anarquistes com amb la CNT, de la facilitat que troben els comunistes per les seves convocatòries, fins i tot en una terra on el comunisme tenia tan pocs seguidors com era la Gran Bretanya. Les iniciatives de l'Emma Goldman es trobaran frenades per la manca de col·laboració de les Trade Unions i la classe obrera anglesa en general. Només comptarà amb la simpatia d'algunes personalitats com Rose Pescotta o la duquessa d'Atholl i en el ILP, Independent Labour Party, partit socialista encara que poc procliu a les directrius de Moscou. Després d'unes feixugues negociacions entre l'ILP, na Goldman i la CNT, es farà una exposició sobre Espanya i el conflicte bèl·lic, per la qual Pedro Herrera li dóna 500 fr. que haurà de justificar a Tarradellas, en la que, a part dels anarquistes, hi havia altres organitzacions però era la manera de reduir costos.

Treball i propaganda

A més a més de l'exposició esmentada, prepararà mítings i conferències arreu del país. Quan deixi la seva representació de la Generalitat, buscarà un local on instal·lar una oficina exclusiva de la CNT. Durant un temps estarà situada al mateix apartament on ella vivia però després aconseguirà un local on hi haurà un espai per la lectura de diaris, butlletins i materials d'Espanya.

Quan Segundo Blanco sigui nomenat Ministre d'Educació en el govern de Negrín, participarà en l'organització de la SIA (Socors Internacional Antifeixista) i visitarà les colònies de nens que ha creat el govern basc a Anglaterra. De tota manera no tenim clar quin va ser el seu grau de protagonisme en la iniciativa de Segundo Blanco de buscar un lloc per acollir als nens de la guerra a Gran Bretanya.

El que sembla més rellevant del seu treball a Anglaterra són dos periòdics, *Fighting Call* i *Spain and the World*. *Fighting Call* ja existia com publicació anarquista, la dirigia Guy Aldred. L'Emma Goldman demana directament a Mariano Vázquez i Pedro Herrera una subvenció de 25 Lliures esterlines per reflotar-lo i mantenir *Spain & The World*, i li donen. Hem pogut consultar dos números d'aquesta publicació a la web eastdunbartonshiresp.blogspot.com.es Consultat el 31.8.2015, en concret el publicat l'1 de febrer de 1937. I a la web libcom.org, el Vol1, núm.2 de novembre de 1936]. No va arribar mai a ser una publicació important ni, evidentment, dintre de les publicacions angleses, ni de les publicacions obreres ni tan sols de les anarquistes. Es publicava a Londres i la seva extensió era de 8 pàgs. S'havia començat a publicar el 1936 després d'absorbir un altre periòdic, *Freedom*. La seva periodicitat és irregular, l'exemplar de novembre porta el nº 2 i el de febrer el nº 4 Tots 2 números estan dedicats gairebé de forma exclusiva a la lluita a Espanya. El número de novembre del 36 porta fotografies i dóna suport a la campanya "d'Armes per Espanya", mentre que al febrer del 37 han desaparegut fotografies i campanya

Hi ha una distància considerable amb l'altre periòdic, *Spain and the World*. No hem pogut consultar cap número perquè no està digitalitzat, a diferència de *Fighting Call*. Totes dues col·leccions es troben a la British Library de Londres.

Spain and the World és de nova creació. La dirigeix Vernon Recchioni. Vernon Richards, un anarquista anglo-italià molt jove però molt intel·ligent, i en ella es posa tot l'interès com capdavantera de la divulgació i propaganda de l'anarquisme i la lluita antifeixista d'Espanya. Sortirà fins al final de la guerra i aconseguirà un cert prestigi dintre del món llibertari. En no haver pogut consultar cap número no podem parlar del contingut.

Dificultats amb la CNT

Malgrat l'entusiasme de l'Emma Goldman en la defensa de la causa antifeixista i llibertària, aviat es presentaran dificultats com la ja enunciada de la lentitud en la comunicació que deixava períodes buits en què es feia difícil prendre una decisió. Ja al mes d'agost de 1936 Augustin Souchy ha pres la determinació de què vagi a Anglaterra com a representant de la CNT i al setembre rep el mateix encàrrec de la Generalitat, però arriba el mes de novembre i encara està reclamant el nomenament oficial que avali les seves gestions prop de sindicats o autoritats britànics.

Aquesta mena de situacions es repetiran tot al llarg de la guerra. Tant ens podem referir a directrius sobre la seva presència a Londres, com a les reclamacions que fa de material de propaganda. Aquest material servia per divulgar la tasca dels anarquistes dins de la República i la Generalitat i per recaptar fons per mitjà de la seva venda, ja sigui en favor de les víctimes de la guerra, els refugiats o qualsevol altre destí que els hi volguessin donar a Espanya, encara que la majoria aniran destinats, i amb aquest objectiu seran recaptats, a les dones i nens víctimes de la guerra. Fins i tot es trigarà a dir-li què fer amb els diners recollits i a qui enviar-los.

Altres viatges

El 1937 l'Emma Goldman farà el seu segon viatge a Espanya i Catalunya. Visitarà els fronts i les col·lectivitzacions que l'entusiasmaran i considerarà un èxit de la CNT, la realització d'una part de la transformació revolucionària.

També visitarà les colònies per a nens refugiats i els albergs per als refugiats que ja, a finals de l'estiu de 1937, són molt nombrosos a Catalunya. Anirà a instal·lacions de la Generalitat, anarquistes i basques. Quan torni a Londres escriurà una carta a Mariano Vázquez i

Pedro Herrera molt crítica amb totes les colònies menys les basques, les úniques que considera realment dignes. De totes les altres diu que manca la higiene més elemental. Es fixarà especialment en la cura dels infants que criticarà per ser molt deficient, amb pràctiques que, assegura, són nocives i resultat de supersticions.

Un any després tornarà. Estem el 1938 i la guerra s'allargarà uns quants mesos però pràcticament està perduda. València i Barcelona ja estan separades per una franja dels exèrcits franquistes. A l'Ebre les tropes republicanes es repleguen igual que ho fan al Segre. Li costa molt aconseguir autorització de la CNT per tornar a Catalunya, no poden garantir la seva seguretat i sorprèn que el primer que no poden garantir és que pugui creuar la frontera sense entrebancs. Quan demana per venir encara no s'ha signat el pacte entre Alemanya i Rússia i falten dies perquè es signi el Pacte de Munich que pressionarà a França perquè blindi la frontera dels Pirineus. Per tant, de què tenien por la CNT i la FAI? ¿El seu paper dintre dels governs de Generalitat i República era simplement ornamental? Perquè no hem d'oblidar que encara hi ha un ministre anarquista al gabinet de Negrín. Aquesta anècdota penso que deixa ben clar com la influència de la CNT ha reculat fins a ser simplement testimonial.

En aquell moment l'Emma Goldman en realitat vol deixar l'oficina de Londres. Els seus esforços no han estat recompensats, considera que Anglaterra no és un bon lloc on recavar diners i simpaties per la República i vol marxar a Amèrica on té contactes que li poden preparar la seva activitat, concertar reunions, reunir diners. Hi ha un problema, però, té prohibida l'entrada als Estats Units. Tanmateix pensa que és salvable, anirà primer a Canadà, allà també pot fer una gran tasca i alhora aconseguir els avals perquè USA retiri la prohibició. Tornarà a Anglaterra i al mes de gener encara està fent les gestions per marxar a Canadà. Quan arribi la guerra ha acabat, des de Londres es preocuparà per la sort d'amics espanyols com Mercedes Comaposada o Pedro Herrera, de qui té una gran opinió i sap de la manca de recursos materials d'ell i de la seva família i buscarà fons i recursos per alleujar l'exili d'ells i d'altres

Per citar l'article: Santos, M.C. (2015). Emma Goldman i la guerra d'Espanya. *Catxipanda*, 2(1). Recuperat (data de visualització), <http://wpu.ir/asn24>